

ERIK ANNERS:

Vid skiljevägen

Professorn i rättshistoria Erik Anners, som under fyra decennier bidragit till den ideologiska debatten inom nuvarande Moderata samlingspartiet, varnar för den extrema liberalism som en icke obetydlig falang inom partiet förordar. Såväl socialism som kapitalism leder till sociala orättvisor. En lösning på problemet är ägardemokratien, dvs att genom generellt verkande sparsubventioner få fram en individuell förmögenhetsbildning i såväl fastigheter som aktier. Moderata samlingspartiet måste presentera ett teknisk hållbart program för realiserandet av ägardemokratien och därigenom markera partiets socialkonservativa grundsyn och skapa plattformen för fortsatt frammarsch.

Under mer än 40 år har jag varit medlem av ett parti, som betecknat sin ideologi som konservativ. Efter förmåga har jag försökt att bidra till debatten om denna ideologis aktuella innebörd under de skiftande förhållandena under dessa decennier.

Jag har aldrig uppfattat partiets grundläggande attityd som liberal. I likhet med Gunnar Heckscher, vars ideologiska analys redan under 1930-talet av begreppet konservatism gjorde starkt intryck på många politiskt intresserade ungdomar, betraktar jag den konservativa ideologin framför allt ur historisk och social aspekt. Högern eller numera alltså Moderata Samlingspartiet – ett namn som på sin tid valdes därför att det var så intetsägande att det borde bidra till att förjaga högerspöket – måste enligt min tro försöka vara (eller bli) ett allmänt socialt reformparti, inte ett Manchesterliberalt företagparti.

De senaste årens yttre polemik och inre debatt hos moderaterna har gjort det uppenbart att det numera finns en icke obetydlig falang inom partiet, som rör sig i riktning mot en USA-inspirerad extrem liberalism. I vissa delar prövas denna liberalism nu i England och USA.

Naturligtvis är det stor skillnad på tillämpningen av den extrema liberalismens tankegångar mellan det fattiga England och det rika USA. Men i båda länderna har man i desperation inför många års "stagflation" gripit till monetarismens principer i kampen mot inflationen. Hur det kommer att gå lär bli synbart inom ett par tre år. Vi får hoppas det bästa.

Att vi i Sverige kan komma att behöva en dos av samma beska medicin är möjligt. Säkert är att vårt marknadssystem måste försvaras, bla mot den hotande fondsocialismen. Det bör emellertid inte få leda till att vårt lands konservativa parti tappar sitt ankarfäste i den idéhistoriska tradition, som under de senaste decennierna givit partiet dess socialkonservativa profil. Allra minst får det ju leda till att vi recipierar de "libertarianska" tankegångar, som kommit på modet i vissa universitetskretsar i USA.

Det verkar tyvärr vara fara för att den extrema liberalismen, med dess försök att applicera marknadsprinciperna på snart sagt varje ekonomiskt, socialt och kulturellt problem, breder ut sig bland moderaterna, möjligen rentav skjuter den socialkonservativa idégrunden åt sidan. En sådan utveckling skulle på längre sikt i hög grad försämra de lovande möjligheterna till att det Moderata samlingspartiet blir just det stora samlingspartiet på borgerlig sida – snarare kan moderaterna riskera att få övertaga folkpartiets ställning som ett småparti i 4–6 % skiktet, vars betydelse snarare ligger i dess politiska alliansposition, än i dess kvantitet eller kvalitet.

I morgon kapitalism

Böcker har som bekant inte blott sina öden utan ibland också sin betydelse. Sedan förra året har den franske journalisten Henri Lepages bok "I morgon kapitalism" spelat en överraskande stor roll för opinionsbildningen bland unga, och ibland inte

så unga, moderater. Lepage presenterar med en för den skicklige franske journalisten karakteristisk precision och åskådlighet såväl den amerikanska sk äganderättsskolans syn på den historiska utvecklingen av det moderna industrisamhället som de likaledes amerikanska "monetaristiska" och "public choice" skolornas uppfattning om dagens ekonomiskt politiska problem.

Vad hans presentation av dessa ekonomiska skolor beträffar saknar jag fackkunskaper tillräckliga för att bedöma om den är korrekt. Jag får nöja mig med att påstå att om det han säger inte är sant, är det i varje fall bra skrivet. Detsamma gäller om hans historiska skildring av uppkomsten av den ekonomiska tillväxten. Den är ytterst välskriven. Men på den punkten kan jag på professionella grunder påstå att vad han säger *inte* är sant. Han har okritiskt fallit för äganderättsskolans tes att den ekonomiska tillväxten inte i första hand berodde på vetenskapliga eller teknologiska framsteg utan på att man i 1500- och 1600-talets Holland och England utvecklade en privaträttslig juridisk teknik med äganderätten som central konstruktion.

Varje professionell rättshistoriker vet att man inte kan säga så. För det första kan historikerna inte uttala sig på det sättet om generella kausalsammanhang. Vi har varken måttstock eller möjlighet att mäta sådana processer. Vi kan säga att en viss allmän företeelse medverkade i betydande grad till en viss utveckling. Men det går inte att klart bevisa att den var avgö-

rande i förhållande till andra allmänt verkande drivkrafter.

För egen del tror jag att de naturvetenskapliga framstegen under perioden 1300–1700 var en sådan allmänt verkande drivkraft bakom tillväxten, vid sidan av juridiken såsom samhällets ingenjörskonst. Den som är road av problematiken i fråga hänvisar jag till min bok om "Den europeiska rättens historia II, Nya tiden" (1980).

Ett ödesdigert misstag i den amerikanska "ägenderättsskolans" argumentation (som Lepage troget följer) är därtill att den överförenklar den historiska tradition, som låg bakom utvecklingen av ägenderättskonstruktionen i *hela Europa* i början av den nya tiden. Skolan begränsar i huvudsak problemet till en analys av feodalismens upplösning och övergång till ett ägenderättssystem såsom positionsfält för en marknadshushållning. Men skolan i fråga (och Lepage med den) förbiser att ägenderättssystemet uppkom redan i högmedeltidens rättsbildning i städerna. Det var denna tidiga kapitalisms rättsliga konstruktioner (bland vilka ägenderätten bara var *en*), som ledde till uppblomstrandet av en marknadshushållning och därmed en tillväxt i *städerna i hela Europa*. Holland och England spelade sedan en viktig roll som föregångare och förebilder, tex i förhållande till de nordiska länderna och Tyskland. Men man kan – som sagt – inte påstå att utvecklingen i Holland och England hade avgörande betydelse.

Lepage är vidare inte riktigt säker på hand när det gäller elementära data. Jäm-

för tex hans uttalande på sid 150 "hugnotterna, vilka för övrigt utvisades ur landet genom Nantesedikten 1598". Sådant får franska skolbarn stora bockar för!

Lepages bok är alltså ett starkt förenklat men läsvärt reportage kring den ekonomiska och sociala historien under nya tiden. Men man får akta sig för att använda den som fickbibel – vilket det finns en tendens hos en del unga moderater att göra.

Den fria marknaden är socialt orättvis

Hur som helst – han har, liksom ofta andra nutida förespråkare för marknadshushållningen, som jag känner till, inte tillräckligt uppmärksammat en problematik av historisk räckvidd, som har central politisk betydelse. Den, nämligen, att den fria marknaden måste bli socialt orättvis till sin effekt. Det beror på att flertalet människor inte använder pengar som arbetsverktyg utan som betalningsmedel och att deras sparande är passivt, dvs de överlåter åt specialister, banker, försäkringsbolag osv, att placera det. Minoriteten, de som av arvsanlag eller utbildning (eller bådadera) har förmåga att använda pengar som arbetsverktyg, vilket inte nödvändigtvis betyder att de måste vara företagare, fast företagare alltid måste kunna arbeta med pengar, har ett stort försprång i ett marknadssystem. Alldeles särskilt stort blir detta försprång i tider av inflation. Och historiskt sett är inflation det normala; under varje århundrade under nya

tiden har vi sålunda haft perioder av svårartad inflation med ty åtföljande enorma förmögenhetsöverföringar från den ekonomiskt passiva majoriteten till den ekonomiskt aktiva minoriteten.

Just nu pågår en sådan process. Denna inflationens fördelningseffekt är en viktig del av förklaringen till den fortvarande ekonomiska ojämlikheten i samhället. I praktiken är följande mekanism viktig. Den som genom arv eller som företagare förvaltar förmögenhet är – som det heter – *stor* på inlåningssidan i kreditsystemet och hur stränga kreditrestriktionerna än är har han mycket lättare att låna för placering i realvärden än vad den lille spararen har. Storkunden vill inte bankerna stöta sig med. Då kan han, i ett kapitalistiskt system, gå till någon annan. Det är den vägen mängderna av tex lyxvillor och havskryssare har kommit trots ”de dåliga tiderna”, liksom rusningen efter diamanter, konst och antikviteter.

Vad kan man nu göra åt denna sociala orättvisa? Ett socialistiskt system är ingen lösning. Där etablerar sig snabbt ett socialekonomiskt överskikt på furstlig levnadsstandard i kraft av sin kontroll över den politiska makten. De sociala orättvisorna är snarast större inom östblocket än i väster.

Inte heller kan man hejda inflationens kapitalöverföringseffekt genom att angripa symptomen. Inflationen måste stoppas i sig själv. Angreppen på inflationssymptomen är lika verkningslösa när det gäller att skapa social rättvisa som bröst-karameller åt den som har lungcancer.

Lika litet erbjuder de kollektiva löntagarfonderna någon utväg. Genom dem får man ett på korporativ väg utvalt härskarskikt, som kommer att samla all politisk och ekonomisk makt i sina händer. Skillnaden mellan ett stats-socialistiskt och ett korporativt socialistiskt system är i här diskuterade hänseende ingen. Båda ger upphov till likartade fast nya sociala orättvisor, som ingalunda ter sig mindre eller lättare att fördraga än de som här flyter ur marknadssystemet!

Inför ägardemokrati

Finns det då alls ingen utväg ur dilemmat? Socialism och kapitalism tycks ju båda ha ofrånkomliga skadeverkningar ur social rättvisesynpunkt.

Jo, det finns det verkligen, åtminstone i teorien, nämligen i form av den sk ägardemokratin, ett system som lanserats av de konservativa i England på 1950-talet. Det går kort och gott ut på att genom generellt verkande sparsubventioner få fram en individuell förmögenhetsbildning, såväl i fastighetsägandets som i aktieägandets form. Genom den senare formen skulle även det stora flertalet löntagare, som ju sällan ärvt några förmögenheter, bli delägare i produktionsapparaten och därmed i den väldiga värdestegring, som oavslutligt äger rum i en högteknologisk ekonomi.

Ett långt steg i rätt riktning togs också på sin tid av den borgerliga trepartiregeringen genom gynnandet av nya former för aktiesparande genom de sk skattefondkontona liksom genom skattestimulansen i

övrigt av aktiesparandet. Detta har vänt en förslamad börs till framtidstro och ny effektivitet som hjälpmedel för anskaffning av riskkapital genom nyemissioner.

Men åtgärderna premierar främst just de människor, som har pengar som arbetsverktyg. De vet hur man bär sig åt för att utnyttja sparstimulanserna och för att tjäna pengar på en stigande börs. För det stora flertalet är börsen snarast något främmande för att inte säga skrämmande. Många småsparare har bränt fingrarna på de våldsamma börsfluktuationerna under 1970-talet. Än fler är de, som aldrig skulle komma på tanken att placera sitt sparande i aktier; premieobligationer och bankräkningar ger ett tryggare intryck, fast detta intryck är bedrägligt i inflations-tider.

Det är stor skada att man på borgerlig sida inte på allvar ansträngt sig att lösa problemet om metoderna att skapa en individualistisk egendomsägande demokrati. Att det enskilda näringslivet inte gjort det är förklarligt. Det gäller här grundläggande politiska frågor om samhällets sociala ekonomiska konstruktion; inom "näringslivet" har man förmodligen haft den alldeles riktiga föreställningen att det är politikernas uppgift och ansvar att avgöra så djupgående samhällsfrågor.

Att moderaterna inte ansträngt sig mera tycker jag är djupt beklagligt. Det är en underlåtenhets synd, som partiet kan få betala dyrt. Ändock har partiet haft ett för-språng ända sedan mitten av 1950-talet då idéerna om ägardemokratien ("the propertyowning democracy") började disku-

teras i hela Europa på engelskt konservativt initiativ.

För närvarande har folkpartiet tagit ledningen genom det av Bert Levin framförda förslaget om generellt tvångssparande till valfria aktiefonder. Än så länge är emellertid detta en löslig idéskiss. Ty folkpartiet måste förklara hur dessa aktiefonder skall kunna arbeta på en aktiemarknad, där materialbristen redan börjar bli kännbar. Om meningen är att tvinga fram nyemissioner vore det tacknämligt att få veta hur det skall gå till.

Moderata Samlingspartiet har alltså fortfarande en möjlighet att komma med en problemlösning, som omfattar hela folket och inte bara den minoritet som har pengar såsom arbetsverktyg. Det är ett ytterst svårt problem, men borde i det stora hela kunna lösas genom en mobilisering av bankväsendets informationsresurser tillsammans med en vidareutvecklad skattefrihets-subventionering av aktiesparande. Om det inte räcker, får man överväga ett obligatorium av principiellt samma karaktär som det folkpartiet föreslagit. Men då måste man också presentera en teknisk lösning av problemet hur man skall få fram aktiematerialet utan att för den skull göra de rika ännu rikare genom våldsamt stigande börskurser (folkpartiet) eller plundra dem genom vinstkonfiskation (socialdemokraterna). Problemet finns, fast i mindre grad, även i ett frivilligt system.

Här står Moderata samlingspartiet vid skiljevägen. Om det fortsätter i sin passiva attityd och nöjer sig med att hänvisa till redan förefintliga sparmetoder innebär

detta att partiet kapitulerar inför de tekniska svårigheterna i vår tids mest centrala inrikespolitiska fråga. Det innebär också att partiet avsäger sig den ledande roll under det närmast kommande decenniet, som ett antal sammanfallande historiska faktorer – bla folkpartiets förtroendekris och centerpartiets låsning i kärnkraftspolitiken – lett fram till. Å and-

ra sidan skulle ett tekniskt hållbart och därför trovärdigt program för realiserandet av ägardemokratien effektivt markera partiets socialkonservativa grundsyn och skapa plattformen för fortsatt frammarsch. Det finns förvisso också andra områden där den socialkonservativa idégrunden kan och bör demonstreras. Men, för att citera Kipling, det är en annan historia.

Slå ett slag för Svensk Tidskrift

Svensk Tidskrift ökar sin spridning, men kostnaderna för framställningen ökar också. Vi har inte råd till omfattande och dyrbara prenumerationskampanjer. Vi vädjar därför till vår läsekrets: Hjälp oss att sprida Svensk Tidskrift! Tala med vänner och bekanta om den. Försök att intressera dem för tidskriften och för en prenumeration. Sänd in bilagda svarskort ifyllt, och vi kommer att till de föreslagna skicka ett nummer av tidskriften utan kostnad. Om vi på det sättet får nya läsare, blir det, hoppas vi, till glädje för dem. Och för oss blir det till nytta.